

УДК 349.2

А.О. Полянський**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ
ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ**

Анотація. Стаття присвячена визначенню правового регулювання у сфері професійного спорту. На підставі проведеного аналізу чинного законодавства надано пропозиції щодо його вдосконалення.

Ключові слова: професійний спорт, спортсмен, правове регулювання праці, трудові правовідносини.

Аннотация. Статья посвящена определению правового регулирования в сфере профессионального спорта. На основании проведенного анализа действующего законодательства внесено предложения по его совершенствованию.

Ключевые слова: профессиональный спорт, спортсмен, правовое регулирование труда, трудовые правоотношения.

Abstract. Article is devoted to the definition of legal regulation in the field of professional sports. Based on the analysis of the current legislation made suggestions for improvement.

Key words: professional sports, athlete, regulation, labor relationship.

Правове регулювання професійного спорту в нашій країні почало формуватися в кінці 80-х – початку 90-х років ХХ сторіччя. Одним з основних нормативних актів, що регулюють трудові правовідносини у сфері фізичної культури та спорту, є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року [1] (далі за текстом – Закон). Цей Закон визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи фізичної культури і спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури і спорту. Вищезазначений Закон остаточно вирішив питання щодо правової природи відносин спортсмена з фізкультурно-спортивною організацією, яке протягом тривалого часу було причиною не тільки теоретичних суперечок, але і реальних перешкод, що виникають у спортсменів при здійсненні ними діяльності у спорті.

Стаття 38 Закону передбачає, що діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту щодо участі у змаганнях серед спортсменів-професіоналів.

Особливості правового регулювання праці осіб, що зайняті у професійному спорті, встановлюються Законом, Кодексом законів про працю України, а також низкою підзаконних нормативно-правових актів та локальних актів спортивних федерацій України з певних видів спорту та конкретних спортивних клубів. Серед локальних актів, зокрема, можна виділити Галузеву угоду між Федерацією футболу України, Об'єднанням професіональних футбольних клубів України «Прем'єр-ліга», Об'єднанням професіональних футбольних клубів «Професіональна футбольна ліга України» та Всеукраїнською профспілкою «Футбол України», Асоціацією футболістів-професіоналів України у сфері професіонального футболу України на 2011 – 2015 роки»; Положення про статус баскетболіста України, порядок підписання контрактів, переходів гравців з однієї команди (клубу) в іншу; Регламентні правила Федерації хокею України тощо.

Проте, незважаючи на існування досить великої кількості нормативно-правових актів, досі залишаються невирішеними ряд проблем, пов'язаних з регулюванням трудових правовідносин професійних спортсменів.

На сьогодні правове поняття професійного спорту закріплене у пункті 1 статті 38 Закону. Професійний спорт визначено як комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку.

З цього визначення випливає, що, по-перше, професійний спорт це різновид підприємницької діяльності («комерційний», «отримання прибутку»), по-друге, ця діяльність полягає у підготовці на високому професійному рівні спортивних заходів, і, нарешті, по-третє, зазначені спортивні заходи повинні відрізнятися видовищністю. У визначенні «професійний спорт» нічого не згадується про те, хто здійснює таку діяльність і які правові наслідки для осіб, зайнятих у професійному спорті, виникають. Між тим у досліджуваному правовому визначенні застосовується прикметник «професійний», який в словниках визначається як такий, що має відношення до професії або професій («особа, що займається чим-небудь як професією; задовольняє вимогам будь-якої професії, галузі діяльності»). Це означає, що у визначенні слід обов'язково звернути увагу на осіб, що зайняті у спортивній сфері діяльності.

Перше. Вважаю, що редакція пункту 1 статті 38 Закону потребує зміни. Одним із варіантів такої редакції може бути така:

«Професійний спорт – комерційний напрям діяльності у спорті, спрямований на організацію і проведення спортивних змагань, за підготовку до яких і участь в яких як своєї основної діяльності спортсмени професіонали отримують винагороду від організаторів таких змагань і (або) заробітну плату».

У запропонованій редакції пункту 1 статті 38 Закону враховується, що професійний спорт може являти собою різновид підприємницької діяльності спортсмена, а може бути тільки або одночасно і трудовою діяльністю.

Друге. У Законі чітко не визначені підстави, порядок виникнення та припинення трудових відносин спортсменів. Так, члени національних збірних команд України стають суб'єктами трудових відносин після попереднього конкурсного відбору з

подальшим укладанням трудового договору (контракту). Також на підставі трудового контракту виникає статус спортсмена-професіонала, але без попереднього проведення конкурсу. У зв'язку з цим не зовсім зрозуміло, чи можуть федерації з певних видів спорту України у локальних актах встановлювати умову про конкурсний відбір чи це буде погіршення положення спортсмена? При цьому у статті 38 Закону зазначено, що на спортсменів-професіоналів розповсюджується дія Кодексу законів про працю України. Але у нормі статті 37 Закону абсолютно нічого не зазначено про те, яким чином розповсюджується трудове законодавство на діяльність спортсменів-членів національних збірних команд України.

Не зрозуміло й те, як проводиться конкурсний відбір спортсменів до національних збірних; до яких меж спортивні клуби можуть відступати від приписів трудового законодавства; коли із спортсменом-професіоналом укладається трудовий договір, а коли контракт; як на спортсменів-професіоналів розповсюджуються трудові гарантії; як здійснюється оплата праці спортсменів, від яких чинників залежить її розмір, тощо. До речі, система заробітної плати спортсменів встановлюється залежно від джерела фінансування фізкультурно-спортивної організації, тобто від того, хто є засновником організації (команди, клубу). У разі, якщо спортивна організація фінансується з бюджету або бюджетних коштів територіальних громад, оплата праці спортсменів, які уклали трудовий договір з організацією, встановлюється законами та іншими нормативними правовими актами, що містять норми про оплату праці спортсменів. Якщо діяльність фізкультурно-спортивної організації здійснюється за рахунок змішаного фінансування (бюджетного фінансування та доходів від підприємницької діяльності) – оплата праці професійних спортсменів встановлюється не тільки централізованими актами трудового законодавства, але й колективними договорами, угодами, локальними нормативними актами спортивної організації (команди, клубу).

Правила щодо оплати працівників сфери професійного спорту, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, зокрема, встановлюються Постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 року № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» [2], Наказом Міністра оборони України від 09.02.2006 р. №71 «Про впорядкування Умов оплати праці працівників спортивних організацій Збройних Сил України» [3]; Наказом Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України від 23.09.2005 р. №2097 «Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту» [4]; Наказом Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України від 04.08.2006 р. №2680 «Про затвердження Порядку преміювання працівників штатних збірних команд України» [5] тощо. Як бачимо, цих актів досить багато, вони носять досить розрізнений характер та не відповідають на більшість запитань у сфері оплати праці професійних спортсменів.

До того ж спортивні організації, діяльність яких фінансується з позабюджетних джерел, мають право самостійно встановлювати систему заробітної плати праці

професійних спортсменів, які уклали з ними трудовий договір (контракт) на основі колективних договорів та угод.

Між тим ще у 2004 році у Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту [6] було зазначено, що на законодавчому рівні слід врегулювати економічні та трудові відносини у професійному спорті, розробити заходи щодо захисту інтересів спортсменів-професіоналів, удосконалити систему їх морального та матеріального стимулювання, нормування та оплати праці, посилити особисту відповідальність за кінцевий результат діяльності. Передбачалося проведення періодичної атестації фахівців у сфері професійного спорту з метою забезпечення їх високої професійності. Але на сьогодні відповідні нормативно-правові акти не прийнято. Вирішення вищезазначених питань віддано на відкуп спортивним федераціям, клубам та установам у сфері фізичної культури та спорту.

Третє. Як зазначалося вище, спорт в цілому будується на економічній основі і досить часто спрямований не тільки на досягнення спортсменом максимального результату, але і на отримання економічного прибутку всіма сторонами спортивного правовідношення – спортсменами-професіоналами; фахівцями сфери фізичної культури і спорту; закладами фізичної культури і спорту. Необхідність врахування інтересів та прав всіх учасників правовідносин є однією з головних причин виникнення необхідності правової регламентації цих відносин на різних законодавчих рівнях.

Відповідно до статті 4 Кодексу законів про працю України, законодавство про працю складається безпосередньо з кодексу та інших актів законодавства, прийнятих відповідно до нього. Пояснення, з яких саме, надав Конституційний Суд України: закони України, чинні міжнародні договори, постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України [7].

Подана система джерел характерна для всіх трудових правовідносин в Україні. Однак особливістю регулювання у сфері професійного спорту як специфічної категорії працівників є існування так званої «паралельної» системи нормативних правових актів, які приймаються міжнародними та внутрішньодержавними неурядовими громадськими організаціями. Цю паралельну систему джерел правового регулювання праці спортсменів-професіоналів в Україні складають:

1) акти загального (універсального) характеру, що приймаються Міжнародним олімпійським комітетом як універсальним суб'єктом міжнародних правовідносин, а також Олімпійським комітетом України як загальнонаціональною спілкою громадських об'єднань і представницькою організацією країни-учасника міжнародного олімпійського руху;

2) акти спеціального характеру, що включають акти міжнародних і національних федерацій з окремих видів спорту (наприклад, акти Федерації академічного веслування України, Статут Федерації велосипедного спорту України, Статут Спілки громадських організацій «Спортивний комітет України»);

3) акти, прийняті на рівні окремих клубів та спортивних шкіл (локальні нормативні акти організацій).

Таким чином, складається унікальна ситуація, коли норми, що регулюють трудові правовідносини спортсменів-професіоналів, містяться як в традиційних джерелах трудового права, так і в актах міжнародних неурядових та внутрішньодержавних громадських організацій. Крім того, обидві системи джерел регулюють працю професійних спортсменів досить фрагментарно, а іноді, і непослідовно.

При цьому необхідно відмітити, що проект трудового кодексу України не передбачає окремого розділу, яким би було регламентовано особливості праці окремих категорій працівників. Норми щодо диференціації правового регулювання праці практично не змінилися у порівнянні з приписами діючого КЗпП України. Так, Книга четверта проекту «Особливості регулювання трудових відносин за участю окремих категорій працівників і роботодавців» закріплює особливості праці працівників із сімейними обов'язками, молоді, членів виробничих кооперативів і фермерських господарств, а також особливості регулювання трудових відносин за участю юридичної особи – суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи – підприємця. Інші категорії працівників, праця яких потребує більш детального нормування та регламентації, залишилися за межами уваги законодавця. Між тим у пункті 4 статті 6 проекту «Регулювання трудових відносин» зазначено, що законами України можуть встановлюватись особливості застосування трудового законодавства до окремих категорій працівників.

Тому вважаю, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» слід доповнити новими нормами, у яких:

- передбачити трудові договори (контракти) зі спортсменами-професіоналами, у яких відобразити особливості застосування норм, що регулюють робочий час, оплату праці та інші;
- скорегувати правило про обов'язкове медичне обстеження професійних спортсменів та відповідальність як самих спортсменів, так і спортивних клубів, команд, федерацій у разі порушення цієї вимоги;
- закріпити положення про тимчасове переведення спортсмена-професіонала до іншого роботодавця;
- закріпити умови про відсторонення професійного спортсмена від участі у спортивних змаганнях, у тому числі внаслідок дискваліфікації;
- реформувати норми про дисципліну праці професійних спортсменів, закріпивши додаткові заохочення та стягнення, встановлені міжнародними організаціями, федераціями з різних видів спорту;
- вирішити питання тривалості «шкідливого стажу» і перегляду строку виходу на пенсію чоловіків і жінок, що займаються професійним спортом;
- розробити систему додаткових гарантій та компенсацій спортсменам та тренерам;
- сформулювати додаткові підстави та наслідки розірвання трудового договору зі спортсменом та тренером у разі порушень дисципліни, які на сьогодні передбачені міжнародними організаціями, федераціями з різних видів спорту;

– регламентувати питання охорони праці під час професійних занять різними видами спорту та у зв'язку з підвищеним ризиком травматизму і можливістю нещасних випадків за місцем проведення тренувальних занять та спортивних змагань;

– передбачити умови соціального страхування спортсменів та тренерів (у тому числі соціального та медичного), державні гарантії з працевлаштування та соціальної адаптації для спортсменів, що припинили зайняття професійним спортом.

Таким чином, основною метою нових положень закону повинна стати чітка регламентація діяльності суб'єктів професійного спорту в Україні, визначення їх ролі та місця в системі трудових відносин, а також встановлення взаємних прав і обов'язків держави і учасників професійного спорту. Вказаними положеннями будуть охоплені усі аспекти трудових відносин, що виникають між роботодавцем (фізкультурно-спортивною організацією) і працівником (професійним спортсменом) – від укладення трудового договору (контракту) до його розірвання.

Вважаю, що доповнення Закону «Про фізичну культуру і спорт» новими правовими нормами, у яких будуть досягненні вищезазначені цілі, може стати початком нового етапу регулювання трудових відносин у сфері професійного спорту в Україні.

Література

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України, 1994, № 14, ст. 80; 2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 року № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» – zakon.rada.gov.ua/go/1298-2002-п; 3. Наказ Міністра оборони України від 09.02.2006 р. №71 «Про впорядкування Умов оплати праці працівників спортивних організацій Збройних Сил України» – zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0157-06; 4. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту України від 23.09.2005 №2097 «Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту» – zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1236-05; 5. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту України від 04.08.2006 №2680 «Про затвердження Порядку преміювання працівників штатних збірних команд України» – zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-06; 6. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» від 28.09.2004 р. № 1148/2004 // Офіційний вісник України від 15.10.2004 р., № 39, ст. 2584; 7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 09.07.1998 № 12-рп/98 // Офіційний вісник України від 27.08.1998 р., № 32.